

СЕКЦІЯ 3.

АРХІВНА ТА БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

*Бездрабко В. В., д-р іст. наук, професор
Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ*

ГАНС БООМС І ТЕОРІЯ АРХІВІСТИКИ

У червні цього року виповнюється 95 років від дня народження видатного менеджера, організатора й теоретика науки, чий ідеї суттєво вплинули на розвиток архівістики Західної Німеччини та відгукнулися в працях далеко за її межами, – Йоганнеса (Ганса) Гайнріха Боомса (Johannes (Hans) Heinrich Booms). Незважаючи на помітний внесок в історію архівістики, його ім'я мало про що говорить широкому фаховому загалу в Україні. А між тим зарубіжні колеги називають його одним із найбільших європейських теоретиків архівної справи ХХ ст. Приєднуючись до високої оцінки колег, вважаємо за честь актуалізувати творчий доробок Ганса Боомса і створити в національному науковому просторі зручний контекст для розуміння того, чому його зараховують до плеяди великих архівістів.

Ганс Боомс народився 22 червня 1924 року у невеличкому німецькому містечку Галдерн (Північна Райн-Вестфалія, Німеччина) у сім'ї офіцера залізниці Теодора Боомса. Невдовзі родина переїхала до міста Еммеріх-ам-Райн (Північна Райн-Вестфалія), де він 1942 року закінчив гімназію. У двадцятирічному віці його було мобілізовано на військово-морську службу. Після закінчення Другої світової війни Ганс Боомс повернувся до навчання. Склавши у 1946 році екзамени на атестат зрілості в Кілі, він вступив до Кельнського університету на факультет історії, філології, філософії, який успішно закінчив у 1951 році, здобувши фах історика-архівіста і ступінь доктора філософії. Під керівництвом професора Теодора Шидера Г. Боомс почав займатися наукою, що реалізувалося дослідженням «Німецька консервативна партія: прусський характер, імперське бачення, національне поняття» («Die deutschkonservative Partei: Preußischer Charakter, Reichsauffassung, Nationalbegriff») [1; 2].

У 1951–1955 рр. Г. Боомс під патронатом федерального міністерства у справах переміщених осіб (Бонн) брав участь як науковий співробітник у проєкті «Документи про німців-вигнанців зі Східної, Центральної Європи». Із 1955 року розпочав працювати архівним референтом Федерального архіву Німеччини (Bundesarchiv) у Кобленці. Тоді ж Боомс склав державний іспит на право викладати у вищій школі і вже незабаром викладав у Марбурзькій архівній школі у статусі професора. У 1970 р. він став почесним професором alma mater – Кельнського університету [3; 4].

Службова кар'єра складалася успішно і вже незабаром Г. Боомс посів вищу сходинку в архівній адміністративній ієрархії, ставши на сімнадцять років президентом Бундесархіву (1972–1989). За час перебування на різних посадах у стінах Федерального архіву Німеччини Боомс відповідав за: передавання на державне зберігання документів партій; кіноархів; формування колекцій зображувальних документів; архівно-технічну сферу; зв'язки із громадськістю та просвітницьку роботу. Завдяки його зусиллям під дахом федеральних архівів було створено департаменти військових архівів, що покликані були курирувати доволі специфічні питання у повоєнній ФРН, та зарекомендував себе великим поборником розширення прав доступу до документів. Саме за часів його президентства Бундесархів отримав сучасне високотехнічне обладнання приміщення (1986 р.), а архівна галузь – новий федеральний Закон про архіви (1988 р.). Його ім'я зустрічаємо з-поміж засновників меморіалу «Визвольні рухи в німецькій історії» (м. Раштатт), відомої видавничої серії протоколів федерального уряду (1979 р.) та центрального архіву із компенсацій ФРН (Байройт, 1989 р.) [2].

Вагомою була участь Боомса в діяльності Асоціації німецьких архівістів, коли на волонтерських засадах довелося виконувати різні управлінські й організаційні функції. Долучення до численних національних і міжнародних експертних комітетів з архівістики

принесло йому високу академічну репутацію. Авторитет Г. Боомса як архівіста був настільки великим, що в 1980–1984 рр. його обрали віце-президентом, а в 1984–1988 рр. – президентом Міжнародної ради архівів.

На знак визнання заслуг від імені німецького народу він був нагороджений орденом «За заслуги перед Федеративною Республікою Німеччина» і Великим Хрестом першого ступеня.

Окремо треба відзначити громадянську позицію Г. Боомса. Як історик і архівіст він доклав чимало зусиль для того, аби зробити архіви відкритими. Майже два десятиріччя тривало обговорення питання встановлення «межі» давності документів, перетнувши яку ті потенційно набували статус документів загального доступу. Наприкінці 1970-х років суперечки завершилися встановленням «правила тридцяти років», що фактично означало відкриття архівів і документів, строк зберігання яких перейшов тридцятирічний рубіж. Це стало чи не найбільшим демократичним досягненням Ганса Боомса на посаді президента Бундесархіву, котрий вважав, що усвідомлення політиками відкритості архівів, а його діяльності у перспективі обов'язково оприлюдненої і документально підтвердженої, незважаючи на початкову конфіденційність, зобов'язувало їх діяти відповідально.

Крім безперечних правових, організаційних, управлінських, педагогічних досягнень, про Г. Боомса варто говорити ще як і про науковця високого гатунку. Із-поміж інших його праць окремо варто сказати про студії, опубліковані ним ще в 1972 році, що стали результатом впливової дискусії німецьких фахівців наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. Англomовному світу вона стала відома через 15 років, коли часопис Товариства канадських архівістів «Archivaria» оприлюднив на шпальтах її переклад. Ідеться про розвідку, яка уособила бажання колеги переглянути статус архівів і значущість архівіста – «Суспільний лад і формування [документальної спадщини / [традицій] спадщини: до проблеми архівної експертизи джерел» («Gesellschaftsordnung und Überlieferungsbildung: Zur Problematik archivarischer Quellenbewertung») [4; 5].

Оригінальність міркувань, з якою ми зустрічаємося в статті, починається з розширеного тлумачення поняття «документальна спадщина». Його значення виходить за межі традиційного сприйняття документа, що слугує для забезпечення управлінських дій та реалізації адміністративних рішень, і охоплює усі «тексти» незалежно від форми їх існування – письмові, друковані, фотографічні, механічні чи автоматизовані [5, 75]. Боомс відходить від традиційного сприйняття архіву як місця кумуляції документів, що забезпечували ефективність управління в «активному житті». Теоретичне осмислення архіву відобразилося у визначенні одиниці зберігання, що в умовах появи новітніх носіїв інформації значно розширюється. І це вже не лише адміністративна документація, але й інші об'єкти, до появи та функціонування яких архівісти можуть не мати жодного стосунку.

Однак головна заслуга Г. Боомса, на нашу думку, полягає в тому, що він цілісно представив природну схильність архівіста – формувати документальну спадщину, оскільки в архіві зберігається *лише* варте того, аби бути збереженим [5, 76]. Архівіст, як добродійний гуманіст, оцінюючи значущість потенційно «можливих архівних» документів, а отже, визначаючи доцільність їх постійного зберігання в архіві, здійснює *установчий акт*, згідно з яким «суспільна інформація перетворюється в „історичні джерела”» [5, 76]. В системі своїх міркувань Боомс активно послуговувався знаменитими ідеями свого співвітчизника Артура Зехеля і, розвиваючи їх, так само вважав, що «акт перетворення гетерогенного континууму реальних подій в інтерпретативну, дискретну форму» [7, 298] є архетипною діяльністю архівіста, пов'язану з формуванням документальної спадщини і незалежну від офіційної ідеології правлячих кіл, тобто *функцією*, реалізацію якої від нього чекає суспільство або соціальні групи, яким він служить [6, 76].

Широкомасштабна фрагментація життя суспільства й держави викликала глобальне збільшення обсягів документації як продукту управління, суспільних та особистих відносин. Це спонукало Г. Боомса говорити про неминучі наслідки інституціоналізації «керованого життя», численних бюрократій та організаційних систем, які документують власну діяльність і примножують обсяг інформації шаленими темпами. Популяризація застосування в архівній

справі інноваційних технологій, безперечно, відповідає сьогоденню, але не зменшує обсяг інформації, з яким архівістам доводиться мати справу. Саме тому експертиза документів для архівіста є головною професійною місією. Боомс писав, що архівіст фактично завжди перебуває «у полоні» свідомого вибору того, хто визначає і схвалює потребу (або навпаки) документування факту, явища чи процесу і стоїть біля витоків «життя документа» [6, 77]. Доцільність документування має базуватися на чітких теоретичних засадах, а не на інтуїтивному, довільному сприйнятті й оцінюванні важливості інформації в поточному моменті і на майбутнє [6, 77]. Лише за таких умов можна досягти контрольованого продукування документів, зменшити обсяги інформації і через призму теоретично обґрунтованої експертизи полегшити вибір архівіста «бути чи не бути?» документів в архіві.

Новаторський і ретельний розгляд питань, пов'язаних із формуванням документальної спадщини, дозволив Г. Боомсу торкнутися й інших важливих тем архівістики [6, 34]. Він чітко окреслив трансформацію архівної парадигми з «офіційної» в «суспільну», коли, крім доцільності зберігання документів в ім'я держави та забезпечення ефективності управління, культивується першочергове врахування константних суспільних потреб і запитів. Можливо, саме така громадянська позиція багаторічного керівника Бундесархіву, одного з очільників Міжнародної ради архівів, і спричинила непохитне відстоювання демократизації архівів та прислужилася в розбудові архівної справи Німеччини й перегляду її теоретичних засад.

Список використаних джерел:

1. Hans Booms. URL: MUNZINGER: Wissen das zaelt. <https://www.munzinger.de/search/portrait/hans+booms/0/16624.html> (дата звернення 17.05.2019)
2. Hans Booms. *Encyclopedia of Archival Writers: 1515–2015* / ed. by Luciana Duranti and Patricia C. Franks. Lanham, Boulder, New York, London: ROWMAN&LITTLEFIELD, 2019. P. 61–64.
3. Das Bundesarchiv trauert um Prof. Dr. Hans Booms. URL: ARCHIVNACHRICHTEN <http://archivnachrichten.blogspot.com/2007/05/das-bundesarchiv-trauert-um-prof-dr.html> (дата звернення 18.05.2019)
4. Booms H. Gesellschaftsordnung und Überlieferungsbildung: Zur Problematik archivarischer Quellenbewertung. *Archivalische Zeitschrift*. 1972. № 68. S. 3–40.
5. Booms H. Society and the Formation of a Documentary Heritage: Issues in the Appraisal of Archival Sources. *Archivaria*. 1987. № 24. P. 69–107.
6. Kolsrud O. The Evolution of Basic Appraisal Principles – Some Comparative Observations. *American Archivist*. 1992. Vol. 55. P. 26–39.
7. Zechel A. Probleme einer Wissenschaftstheorie der Archivistik mit besonderer Berücksichtigung des Archivwesens der Wirtschaft. *Tradition: Zeitschrift für Firmengeschichte und Unternehmerbiographie*. 1965. Vol. 10, Issue 5/6. P. 298–320.

Грінберг Л.Ф., канд. іст. наук, доцент
Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕК

Реалізація потенціалу методик та технологій підготовки кадрів інформаційно-бібліотечного профілю впливає на досягнення такого результату навчання, як компетентність. Продуктивне навчання забезпечує засвоєння знань та умінь, володіючи якими випускник